

תמלול שיעורו של הרב שמואל נדל על התכלת

לינק לצפייה: <https://www.youtube.com/watch?v=RaWre07qA8Y>

אני רוצה קצת לדבר על הנושא [של תכלת] אבל אולי לא כפי המצופה, יכול להיות שאני יגיע למסקנות אחרות מהמצופה. כל אחד יחליט מה שהוא רוצה אבל אני יגיד מה שאני חושב. אז ככה, קצת רקע, שיש מצוות תכלת, כולם יודעים. אני יחזור על הסיכום מה שכולם שמעו כבר וכולם יודעים. כולם יודעים שיש מצווה דאורייתא להטיל ציצית בבגד ולשים על זה פתיל תכלת. כן, עד לפי אלף חמש מאות שנה זה היה מצווה פשוטה שכולם השתדלו לקיים אותה. כבר קרוב לאלף חמש מאות שנה שאין לנו תכלת, אין לנו את המצווה הזאת. הסיבה לזה היא ככל הנראה שהיתה גזרת המלכות בתקופה ההיא, שאסרו לייצר תכלת, להתעסק בתכלת, לסחור בזה, באיסור חמור מאד. הסיבה לכך הייתה כנראה, כי תכלת היה דבר חשוב מאד, משהו יקר מאד, שהייצור של זה יקר, האיכות של זה היתה מיוחדת בתקופה ההיא, זה היה צבע יפה, לא כל כך מצוי והוא עמיד מאד. זה היה משהו יקר מאד וחשוב מאד, כן, הקיסרות באותה תקופה החליטו שזה לא ראוי שזה יהיה לשימוש המון העם, שזה יהיה רק למשפחת הקיסרות וכיון שזה לא היה כל כך מצוי, אז הם אסרו באיסור חמור להתעסק בזה ולייצר את זה, ומאז זה נעלם בהמון. ואח"כ במשך הדורות המאוחרות יותר, המדע התפתח, כבר היו תחליפים מוצלחים יותר ומוצלחים פחות, כבר עשו צבעים עמידים ויפים, וגם בשעה שהגזרה בטלה וכבר היה אפשר לייצר תכלת, אז זה כבר לא עניין את אף אחד, כמו שהיום זה לא מעניין מבחינה תעשייתית ומסחרית. זה לא מעניין את אף אחד לייצר תכלת, יש תחליפים מוצלחים לא פחות, ואולי כן פחות, אבל זה לא מעניין. אז לכן הייצור של התכלת נעלם מן העולם ולא ידעו מזה.

מה שמוזר לי, זה שאלה שבאמת אני לא יודע לזה תשובה, למה אין לזה אזכור במקורות שלנו על הסיבה שנעלם התכלת. כתוב במדרשים נגנו, למה לא הזכירו את הסיבה הפשוטה הזאת, שככל הנראה זה אמת, שזה נעלם מחמת גזרת המלכות. זה מוזר, אני לא יודע תשובה על זה, אבל הם עובדות, הייתה גזרת המלכות שאסרו את התכלת ומאז זה נעלם.

מאז לא הייתה שום מסורת אצל היהודים על התכלת. אמנם, היו בתקופות, במאות השנים האחרונות, ניסו לחפש את התכלת, היו כל מיני רעיונות, היה התכלת של הריזינר ועוד רעיונות וכנראה זה לא היה מספיק מבוסס ולא היה זה, ולא התקבל.

בשנים האחרונות נמצא שיש חלזון בשם פורפורה וזה נראה שממנו יצרו את התכלת. טוב, לפני שנפרט מדוע, לי אין ספק שהזיהוי הזה הוא נכון, זה החילזון שממנו יצרו את התכלת, זה ששמו פרפורה. מדוע אני חושב ככה? זה ידוע שהייצור של התכלת היה נפוץ גם בין הגויים. בכתבים העתיקים של הספרות היוונית, מופיע תיאורים מדויקים איך ייצרו תכלת וארגמן, התיאורים של החילזון הזה, ודרך הייצור ממש כפי שהציגו פה [ביום העיון] פחות או יותר בשינויים לא מהותיים שהם מצורך העניין. ידוע גם כן, שמרכז גדול של יצור התכלת היה בצור. זה מופיע בנביא כבר, ביחזקאל מופיע שזה היה מרכז גדול לייצור תכלת. מצאו לאחרונה, או שכבר קודם מצאו, ערימות ענקיות של חלזונות ריקים באזורים האלו בצור, אין ספק שבמרכזים של ייצור התכלת השתמשו בחלזון האלו, מצבורים ענקיים של חלזונות ריקים שהם פצועים, שפצעו אותם במקום שמוצאים את הבלוטה שמוצאים את התכלת. כל הדברים האלו מוכחים באופן חד משמעי שהתכלת שנוצר בגמרא ובמקורות יצרו את זה מחלזון, ומהחילזון הזה יצרו צבעים, ולפי התיאורים בספרות היוונית, מזה יצרו את התכלת ואת הארגמן. אני לא רואה שום סיבה להסתפק שזה יהיה התכלת. גדולי האחרונים כבר הזכירו שהתכלת עושים מחלזון ששמו פרפורה, זה בחוות יאיר, בשלטי הגיבורים, ולחלזון הזה אכן קוראים פרפורה עד היום. אז הם ידעו מזה שכנראה שזה החילזון של התכלת. הבעיה הייתה שכשניסו לעשות מזה צבע, אז קבלו צבע אחר, לא צבע של תכלת, צבע סגול, ארגמן, אז בשביל זה, זה עורר ספקות האם זה באמת התכלת או לא, וזה לא התקבל.

עכשיו ממש בשנים האחרונות התברר כפי שהציגו את זה קודם, שמאותו חלזון, מאותו נזל של החילזון אפשר ליצר גם צבע ארגמן וגם צבע תכלת, זה תלוי בתהליכים וזה מה שלא ידעו מזה במאות השנים האחרונות, לא ידעו מזה, לכן התעוררו ספקות בקשר לזיהוי של החילזון הזה. אבל אחרי שאנחנו רואים את העובדות האלו שמשמש אפשר להוציא מזה תכלת כפי שמתואר בספרות היוונית הישנה, אני לא רואה שום סיבה להסתפק בזה שום סיבה. אני די משוכנע בזה.

מוצאים קונטרסים עם הוכחות לפה ולפה, זה נשמע לי מצחיק. מישהו אמר לי למשל, [דומה הדבר לי שיבקש] תוכיח לי שפה זה ארץ ישראל, מי אמר שפה זה ארץ ישראל, תנסו להביא הוכחות, תנסו להוכיח, יוציאו לך קונטרסים שההוכחות הם לא הוכחות. על עובדות לא מתווכחים. כל הקושיות וכל זה... אין לי ספק, זה עובדה. אין ספק. בעולם שלנו, חוץ מהמוות אין שום דבר שהוא בטוח, זה ספק שאנשים נורמטיביים היו מוכנים להשקיע בזה הון רב בהנחה שזה התכלת. אף אחד לא היה מטיל ספק בכך.

בתשובה לשאלה: הרב היה מתיר עגונה על סמך זה? כן בהחלט.

אני יגיד יותר מזה שאני כמעט משוכנע שכל אלו שבכל אופן מטילים ספק אם זה התכלת או לא, אז זה אחד משלשה דברים. או שלא יודעים את העובדות, שלא מכירים את העובדות, שלא מכירים את המציאות. או שהם לא מספיק אינטליגנטים בשביל לקרוא את העובדות. או שהם פשוט לא אומרים את האמת, יש בפניהם מטרה שלא ללבוש תכלת והם לא יודעים להסביר מדוע לא ללבוש תכלת אז זה... לא בטוח ולא זה... כל אדם בר דעת שרואה את העובדות, שידע את העובדות, יודע לקרוא את המפה, לא יטיל ספק בכך.

בתשובה לשאלה: מדוע האחרונים שזיהו שזה פרפורה מדוע לא לבשו תכלת? אז אני חושב שגדולי האחרונים שאמרו שזה פרפורה לא היה להם את הכתבים של היוונים. היום הכל נמצא מוצאים את הכל [באינטרנט].

בתשובה לשאלה (לא נשמע ברור): אני לא בקי בכל זה, קודם הציגו פה את כל הדברים.

אבל אני אומר שהעובדות האלו שיצרו תכלת, ושיש לזה תיאורים מדויקים, ושבמרכזי היצור של התכלת אז מוצאים את החילון האלו בכמויות, וחלונות אחרים לא מוצאים, לא מוצאים שום דבר אחר, אז אני לא חושב שיש מקום להטיל ספק בכך. בכל אופן אני די משוכנע שכל בר דעת שמכיר את העובדות יכול להיות משוכנע שזה התכלת לכל דבר ועניין ויהיה מוכן גם להשקיע הרבה כסף על זה. ואלה שאומרים לא ככה יש להם את המטרה שלא רוצים ללבוש את התכלת.

בתשובה לשאלה: האם גם ביחס לכלאיים? חכה עוד לא הגעתי לזה. זה מאה אחוז וודאי, נכון אין ספק, זה מאה אחוז וודאי, אמרתי שמאה אחוז אין בעולם שלנו אבל ספק כזה, שמעבר לזה לא חושבים מעבר לזה.

שווין, תשאלו אותי אם כך מדוע אני לא לובש תכלת. אם אני כל כך בטוח אז מדוע אני לא לובש תכלת? אז את חטאי אני מזכיר, עד היום באמת הייתי במבוכה, הייתי במבוכה, מצד אחד אני מספיק מוזר גם ככה, חסר לי שעוד יסמנו אותי בתור אדם מוזר לחלוטין שלובש תכלת. אבל היה לי גם כן איזשהו פתח מילוט, שלא כל כך האמנתי בזה אבל היה לי פתח מילוט אבל בכל אופן אם זה מצווה ברורה איך אפשר לא ללבוש את זה.

אז ככה, אני חושב כבר מזמן, שההלכה שלנו וההנהגה שלנו במצוות ובהלכות ובכל זה, זה לא מה שאנו משוכנעים שצריך להיות. כלומר זה לא מספיק מה שאנחנו משוכנעים שזה אמת. כמו שבזמן של סנהדרין הגדולה, אז הסנהדרין הגדולה היו קובעים את ההלכה ואין אחריהם שום ערעור. גם אם מישהו חושב שהם טועים, והוא בטוח שהם טועים זה לא משנה, ההלכה היא מה שסנהדרין הגדולה קובעים.

בתשובה לשאלה (לא נשמע ברור): אז ברגע שהם הגיעו למסקנה שהם טעו, אז הם חייבים לתקן. אבל כל זמן שסנהדרין הגדולה חושבים ככה, אז כולם חייבים לנהוג כך כי זוהי התורה.

אחרי שנעלם הסנהדרין הגדולה אז היו לנו אחר כך סמכויות שלא ניתנים לערעור. זה היה רבי שחתם את המשנה, ורב אשי שחתם את הגמרא, החלטות שלהם הם לא ניתנות לערעור, לא יכול אדם לבוא ולומר אני יודע שהם טעו, זה לא מעניין. מה שהם קבעו, זה ההלכה שלנו, ועל זה לא מעררים. ואני חושב, שגם אחר כך, מה שכלל ישראל נוהג בפועל, שככה נוהגים, ככה נוהג כלל ישראל, זה מה שקובע את ההלכה, גם אם מישהו יהיה משוכנע שיש כאן איזה טעות. ואני יביא לזה כמה דוגמאות שזה ברור.

בטרפות למשל, אז בגמ' הכלל הוא שטריפה אינה חייה. מה זה טריפה, דבר שאינו יכול לחיות, מה שיכול לחיות זה לא נקרא טריפה. בשעתו כבר שאלו שאלות שיש טרפות שכן יכולים לחיות ויש דברים שלא יכולים לחיות שזה לא טריפה. ענו תשובות שזה כן נכון, ולא נכון. היום כבר יודעים שזה עובדה שלא כל טריפה מתה ויש דברים שהם לא טרפות והם כן ימותו. וכתוב ברמב"ם שזה לא מעניין. מה שחכמים קבעו שזה טריפה, זה טריפה. אין על זה לא להוסיף ולא לגרוע. חכמים קבעו, מה שהם קבעו זה ההלכה ואת זה לא משנים. זה דוגמה אחת.

אתן דוגמה יותר מעשית, מה אנו אוכלים מרור בפסח. חסה, נכון חסה כולם אוכלים וזה נכון, אבל האשכנזים, חלק גדול מהאשכנזים, אוכלים חריין, חזרת, זה לא חזרת שכתוב במשנה. לי אין ספק שהחריין הזה הוא לא מרור, הוא לא מרור. אין לזה אף אחד מהסימנים שכתוב בגמ' וזה לא מתאים להגדרות שכתוב בגמרא. שום דבר לא. יותר מזה, זה בכלל לא אוכל, אני משוכנע שמישהו יאכל חריין באמצע השנה, לא יברך על זה בורא פרי האדמה, ולא יברך על זה בכלל, זה לא אוכל. אין ספק בכך, לי אין ספק בכך, בכל אופן שהחריין הזה הוא לא מרור. אז מה, לא יוצאים בזה ידי חובת מרור? לא יודע, היהודים נוהגים לאכול חריין, זה ההלכה בשבילנו, זה המרור שלנו, זה מה שהקב"ה רוצה, זה מה שהקב"ה רוצה, מה שהיהודים נהגו זה ההלכה.

יש לזה עוד דוגמאות, עוד הרבה דוגמאות, שגם אם נהיה משוכנעים שהאמת היא לא ככה, אם ככה היהודים נוהגים, אל תשנה, זו התורה שלנו, זה מה שמחייב, כמו שבסנהדרין גדולה קבעו על פי התורה אשר יורוך, זה מה שמחייב, מה שכלל ישראל נוהג זה מה שמחייב. כמובן בצורה לגיטימית, לא מדבר על עם ישראל שפורק תורה ומצוות אבל אלו שמקיימים את התורה, מה שהם נוהגים... על סמך זה אני חושב אפשר לצאת ידי חובה בחריין. לולי זה לא היה אפשר לצאת ידי חובה. ויש עוד דוגמאות לזה.

אז משום מה חשבתי אז לעצמי, טוב, אם היהודים לא לובשים תכלת, נהגו כבר אלף חמש מאות שנה לא ללבוש תכלת אז גמרנו, אז זה התורה שלנו. אבל זה פתח מילוט היה לי, אני עדיין לא חושב שזה סיבה מספקת. חריין נוהגים כך בידיעה, במפורש ככה נוהגים. בטרופות ככה נוהגים אבל התכלת, נהגו לא ללבוש תכלת? לא היה. לא היה. אני לא יכול לקבוע שעם ישראל לא לובש תכלת. זה לא נכון, פשוט לא היה להם, אבל ברגע שכן יש לנו אז לכאורה כן חייבים.

תשובה לשאלה (לא נשמע ברור): לא משנה, אבל הם אכלו את זה בתור מרור. זה הסיבה, הסיבה בגלל שלא היה להם, זה נכון, אבל בפועל הם נהגו לאכול את זה בתור מרור וככה נוהגים עד היום. אם ככה נוהגים, אז זה מספיק בשבילנו, לצאת ידי חובה, יותר מזה הקב"ה לא רוצה מאתנו. שנהגו כפי שעם ישראל נוהג. בחסה וודאי יוצאים. חסה נהגו כל הדורות. יש עוד הרבה דוגמאות לזה אני לא רוצה להיכנס לזה. אבל בכל אופן חשבתי על אפשרות כזה. אבל עדיין אני חושב שאין הנידון דומה לראיה, קשה לומר שעם ישראל נוהג לא לובש תכלת. לא נהגו ללא ללבוש תכלת, לא היה תכלת. אבל ברגע שיש, אז כן צריך ללבוש את זה. כך במשך שנים אני התנדננתי, כן, לא ואני חשבתי שאם יתרחב יותר, עם הציבור.. דווקא הייתי בעד שהעסק הזה כן יכנס, שכן יתחילו ללבוש תכלת. טוב.

עכשיו כאשר בקשו ממני לדבר פה עשיתי חושבים עוד פעם, ואני חושב להגיע למסקנה הפוכה.

יש דין, שמקריבים אע"פ שאין בית, גם כשבית המקדש חרב, אפשר להקריב קורבנות. כן, נפסק בגמרא ונפסק ברמב"ם. אז לכאורה לפ"ז מוטל עלינו להקריב קרבן פסח, וכבר היה על זה פולמוס הרבה במשך הדורות, תירוצים לפה, תירוצים לשם. עכשיו בוא נשאל, נניח שאנו נפתור את כל הבעיות ונלמד את כל השיטות ואת כל הזה יוצא לנו למסקנה שאפשר להקריב קורבן פסח עם הטומאה ועם הכל, אז אנו הולכים להקריב קורבנות? אה? וודאי שלא! וודאי שלא! שוויין. זה הטעות, איך אמר לי מישהו, חסד עשה אתנו הקב"ה שאין קורבנות. אין לנו שום התחברות

לזה, ושום יחס לזה ואנחנו לא מבינים מה זה. יש לנו היום מושג מה זה קורבנות? אנחנו מסוגלים להתחבר לזה בכלל, החזו"א התבטא פעם, דברו על להקריב קרבן פסח, היום אפשר "מה... בית מטבחיים אתם הולכים לעשות לנו שמה" אין ספק, לנו אין שום קשר לעניין הזה.

אני לא אומר קבלו דעתי אני רק מעלה את מה שאני חושב, אני אומר קרבנות אין לנו שום יחס לזה ושום התייחסות, אנחנו לא מבינים מה זה לא מסוגלים להתחבר עם זה, לא מתאים, מי שיקריב היום קרבנות (מראה באצבע על מצחו, כעל חסר שכל). על מה אתה מדבר, אתה יודע מה זה קורבן, אתה תלמד מתוך ההלכות שצריך לעשות ככה וככה.

כתשובה לשאלה על תרומות ומעשרות: תרומות ומעשרות, יפה יפה, האמת, תשאלו אותי, זה הדבר היחיד שאנו לא מתחברים לזה. גם תרומות ומעשרות לא מתחברים, לא רק שלא מתחברים לזה, אין לזה שום קשר אלינו, והציצית והתפילין עצמה אנו כן מבינים מה זה, אנחנו שום דבר, אבל הדברים שיש לנו במסורת. זה מה שמחבר אותנו לרעיון הזה.

בתרומות ומעשרות זה הרבה יותר מזה. תרומות ומעשרות אנו מבינים את התוכן של זה, להפריש תרומה לה' ולתת את זה לכהנים. היום לא נותנים לכהנים ולא ללויים. לעניים אולי, אבל אין לזה שום משמעות.

אבל בכל אופן המסורת קושרת אותנו לרעיון ולתוכן ולזה, אז בזה אנו מתחברים למצווה הזאת. כל המצוות שיש לנו עליהם מסורת, שאנו חיים אותם במשך כל השנים כמו תרומות ומעשרות כמו תפילין כמו ציצית, המסורת קושרת אותנו מחברת אותנו לרעיון ולמצווה. דבר שניתק לנו המסורת כמו קרבנות, זה יהיה איווולת להקריב קרבנות, מי שיקריב היום קרבנות הוא לא נורמלי, אין ספק בכך והמטרה הזאת עמדה בפני כל גדולי הפוסקים שחפשו תירושים ככה מדוע ככה, אין ספק שאנחנו נקריב היום קרבנות זה טירוף הדעת, זה כל אחד מבין. איך מישהו אמר, חסד עשה לנו הקב"ה שאין לנו קרבנות. כשמשיח יבוא אנחנו נתחבר. אולי בזה שאנשים מתעסקים כאן במצוות התכלת, אולי באמת נזכה לביאת המשיח שיחזיר לנו את הכל.

אבל, בקיצור, אני חושב גם כן, שהתכלת אלינו היום אין לנו שום התחברות לזה, מה זה היה בשעתו אני לא יודע, אני לא מבין, אני יכול לשער. אבל ברגע שאין, הציצית יש לנו מסורת, זה מה שחבר אותנו לרעיון אבל התכלת שהמסורת נגדעה,

אם תרצו אני יכול להסביר את זה בצורה קצת שונה. קרבנות יש לזה הלכות איך מקריבים מה מקריבים ומתי מקריבים, בסדר הכל כתוב כל זמן שלא ראינו את זה בפועל ואנו לא מבינים מה זה אז תמיד יהיו לנו שאלות צריך לעשות ככה או צריך לעשות ככה, מה כן מעכב, מה לא מעכב אנו לעולם לא נדע בדיוק אין לעשות את זה כי אין לנו מסורת בזה ואנחנו לא מבינים את זה לא מתחברים לזה, דברים שמבינים אפשר. בתכלת עצמו, אני לא יודע יש בזה גם כן כל מיני הלכות, אם לטעום... ככה זה פסול וככה זה פסול אם היה לנו מסורת, אז היינו יודעים בדיוק איך לעשות את זה אני לא יודע מה מעכב ומה לא מעכב אני אומר אם הקב"ה גלגל את זה ככה שאין לנו תכלת אנחנו נחכה שיבוא המשיח ושהוא.. אולי בזכות זה שמתעסקים בזה, עדיין אין לנו, אנו לא מבינים מה זה ולא מתחברים לזה, אנו לא מכירים את הצורה איך לעשות את זה. ולכן לכן אני אומר בוא לא נשנה סדרי בראשית, הקב"ה גלגל את זה ככה, נראה לי שאין צורך לשנות.